

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

DOI: 10.31651/2076-5843-2021-2
ISSN 2707-5036 (Print)

ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Серія
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

BULLETIN
OF THE CHERKASY
BOHDAN KHMELNYTSKY
NATIONAL UNIVERSITY

ECONOMIC SCIENCES

ВИПУСК 2. 2021
ISSUE 2. 2021

Черкаси, 2021
Cherkasy, 2021

Засновник, редакція, видавець і виготовлювач –
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16161-4633ПР від 11.12.2009.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 23902-13742Р від 11.05.2019.

Журнал розрахований на економістів, викладачів, науковців, аспірантів, студентів.

Журнал входить до «Переліку наукових фахових видань України категорії «Б», в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук і кандидата наук (доктора філософії) згідно з Наказом МОН України від 15 жовтня 2019 року № 1301 (додаток 8).

Випуск № 2 (2021) наукового журналу «Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки» рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 6 від 27.05.2021 року).

*Журнал індексується в міжнародних наукометричних базах **Index Copernicus (ICV 2019 = 77,88); Ulrichsweb (Ulrich's Periodicals Directory); CiteFactor.***

Редакційна колегія:

Кирилюк Є.М., д.е.н., проф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького (головний редактор); Зачосова Н.В., д.е.н., проф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького (відповідальний секретар); Прощаликіна А.М., к.е.н., доц., ЧНУ ім. Б. Хмельницького (відповідальний секретар); Андрусак В.М., к.е.н., доц., ЧНУ ім. Б. Хмельницького; Бабіна Н.О., к.е.н., доц., КНУТД; Буряк Р.І., д.е.н., доц., НУБІП України; Волейшо Я., д.е.н., проф., Державна вища професійна школа ім. Президента Станіслава Войцеховського в Каліші (м. Каліш, Польща); Врубель Ю., д.е.н., проф., Природничо-гуманітарний університет у Седльце (м. Седльце, Польща); Денисенко В.С., к.ф.-м.н., доц., ЧНУ ім. Б. Хмельницького; Єфіменко Н.А., д.е.н., проф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького; Живко З.Б., д.е.н., проф., ЛДУВС; Зось-Кіор М.В., д.е.н., проф., ПДАА; Кирилюк І.М., к.е.н., доц., ЧНУ ім. Б. Хмельницького; Кібальник Л.О., д.е.н., проф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького; Клочан В.В., д.е.н., проф., МНАУ; Краус Н.М., д.е.н., проф., КУ ім. Б. Грінченка; Кукурудза І.І., д.е.н., проф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького; Назаренко С.А., д.е.н., проф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького; Пасека С.Р., д.е.н., проф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького; Прямухіна Н.В., д.е.н., доц., ВНАУ; Пузіков В.В., д.е.н., проф., Білоруський державний університет (м. Мінськ, Білорусь); Сацевич В., доктор філософії, проф., Університет ім. Макмастера (McMasterUniversity) (м. Гамільтон, Канада); Соловійов В.М., д.ф.-м.н., проф., КДПУ; Черевко О. В., д.е.н., проф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького; Шевченко А.М., к.е.н., доц., ЧДТУ; Шпильова В.О., д.е.н., проф., Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет».

За дотримання права інтелектуальної власності, достовірність матеріалів та обґрунтування висновків відповідають автори.

Адреса редакційної колегії:

18031, Черкаси, бул. Шевченка, 81
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, к.205
e-mail: etime.cnu@gmail.com

З електронною версією журналу можна ознайомитися за адресою: <http://econom-ejournal.cdu.edu.ua>

©Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2021
©Автори статей

ПІДПРИЄМНИЦТВО, МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ
ENTREPRENEURSHIP, MANAGEMENT, MARKETING

УДК 65.01:338.984:631.171

DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2021-2-28-37>

СНІТКО Єлизавета Олександрівна

кандидат технічних наук, доцент,
Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка,
м. Старобільськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3583-6900>
esnitko@gmail.com

ВДОВЕНКО Наталія Михайлівна

доктор економічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0849-057X>
nata0409@gmail.com

ЗАВГОРОДНЯ Євгенія Євгеніївна

кандидат педагогічних наук,
Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Старобільськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5197-2385>
yevheniiazavhorodnia@gmail.com

ЛОПУШИНСЬКА Олена В'ячеславівна,

асистент,
Полтавська державна аграрна академія,
м. Полтава, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5201-9027>
olena.lopushynska@pdaa.edu.ua

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕНЕДЖМЕНТУ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

У статті узагальнено теоретичні погляди й організаційне забезпечення теорії ресурсозбереження. Досліджено категоріальний апарат ресурсозбереження. Розглянуто ресурси залежно від рівня управління, на якому вони використовуються (операційні, тактичні та стратегічні). Доведено, що визначення поняття «ресурси» можна позиціонувати в межах чотирьох основних підходів: комплексний підхід (запаси, цінності, можливості та джерела їх формування); виробничий підхід (основні елементи виробничого потенціалу); структурний підхід (сукупність матеріальних, фінансових, енергетичних, технічних засобів і робочої сили); майновий підхід (активи, тобто майно в його матеріальній і нематеріальній формах). Представлено власне визначення ресурсів як різних цінностей, які в разі потреби можуть бути використані в процесі створення цінностей вищого порядку (продукт, послуга) з метою задоволення потреб споживачів. Враховуючи різноспрямованість класифікацій та особливості типізації ресурсів, пропонується як основні види ресурсів підприємства визначити такі: природні, матеріальні, нематеріальні, фінансові, людські, інформаційні, часові та структурно-організаційні. Зазначена класифікація запропонована, щоб враховувати особливості та відмінні характеристики видів ресурсів, і водночас більше не переобтяжувати детальний поділ ресурсів, оскільки, наприклад, інтелектуальні ресурси є похідними від трудових і нематеріальних ресурсів, а технічні та технологічні – від матеріальних і нематеріальних ресурсів. Пропонована класифікація, з одного боку, визначає найбільш суттєві види ресурсів і охоплює всю їх різноманітність, з іншого – не обтяжує «зайвими» видами та типами ресурсів, які є похідними від інших ресурсів або від об'єднання декількох видів ресурсів. На основі запропонованої класифікації, зазначені види ресурсів можна визначити як виробничі ресурси. Дані складеної класифікації уможливають подальший аналіз виробничих ресурсів і їх впливу на процеси виробництва й ефективність функціонування підприємства. визначені класифікаційні ознаки типізації виробничих ресурсів підприємства. Обґрунтовано, що виробничі ресурси підприємства залежно від їх походження можуть поділятися на різні групи й типи: за натурально-речовою формою залучення, терміновістю залучення, використанням у процесі виробництва, доступністю, характером використання та за іншими характеристиками. Одним із найважливіших завдань, що стоять перед керівництвом сучасних підприємств, є вибір функцій, методів, принципів, інструментів, за допомогою яких здійснюватиметься управління ресурсозбереженням.

Ключові слова: менеджмент, ресурси, ощадливе використання ресурсів, ресурсозбереження, класифікація.

Постановка проблеми. Друге десятиліття XXI століття характеризується активізацією антропогенних впливів на навколишнє середовище, адже широкомасштабне застосування

новітніх технологій, сприяючи прискореному забезпеченню потреб у різних видах ресурсів, одночасно актуалізує питання економії цих ресурсів. Якщо на початку XX століття вчені та практики сперечалися щодо розв'язання тих чи інших проблем ресурсозбереження, то наразі актуальною стає проблематика ресурсозбереження. Почали з'являтися наукові доробки стосовно економії різноманітних ресурсів, у першу чергу матеріальних, розробляються програми ресурсозбереження.

Водночас різноспрямованість наукових досліджень із зазначеної проблематики, широке коло сфер і напрямів упровадження ресурсозбереження та енергозощадження потребують систематизації наукових знань, конкретизації та постійного вдосконалення категоріального апарату, формування ефективної системи управління розвитком ресурсного потенціалу на мікро- та макрорівні, що обґрунтовує доцільність формування новітніх підходів до управління ресурсозбереженням і ресурсозберігаючим розвитком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перехід економіки на якісно новий рівень розвитку можливий лише за умови докорінної зміни характеру розвитку продуктивних сил, відмови від екстенсивного типу економічного зростання, переходу до інтенсивних факторів. Для цього необхідно розв'язати проблеми раціонального, економного використання виробничих ресурсів, матеріально-сировинних, технічних, енергетичних, і як наслідок – фінансових і людських ресурсів. Тому перед урядами країн постає завдання забезпечення ефективного ресурсозбереження як основного джерела задоволення зростаючих потреб виробників палива, енергії, сировини та матеріалів.

Актуальність проблеми економії ресурсів на сучасному етапі розвитку економіки привертає увагу багатьох учених і практиків. У науковій літературі висвітлені різні аспекти організації, планування, управління ресурсозбереженням і раціонального ресурсоспоживання на всіх рівнях господарювання [7; 9; 11].

Особливої значущості проблематика ресурсозбереження набуває для суб'єктів агропродовольчої сфери, оскільки ці проблеми охоплюють широкий діапазон напрямів діяльності, що передбачає значне різноманіття ресурсів, від ефективності використання яких залежать продовольча та економічна безпека країни. Слід відзначити, що останнім часом істотно зросла господарська самостійність підприємств, їх об'єднань і регіонів, а разом з тим необхідність виконання завдань, пов'язаних із обґрунтуванням пріоритетних напрямів ресурсозбереження в умовах інтенсифікації виробництва, шляхів еволюції прогресивних форм інтеграції науки та виробництва, розробленням методів визначення ефективності цих напрямів, насамперед ресурсозберігаючих та енергоощадних технологічних систем, дослідженням недостатньо вивчених напрямів ресурсозбереження в сільському господарстві [12].

Отже, на сучасному етапі розвитку перед країнами постає завдання переходу до інноваційного етапу розвитку економіки, техніко-технологічної модернізації всіх сфер матеріального виробництва. Цей напрям розвитку економіки – єдино можливий спосіб подолати відставання більшості країни від економічно розвинених провідних держав [3; 5; 10].

Також основними проблемами, пов'язаними з необхідністю застосування ресурсозберігаючих технологій в агропродовольчій сфері, є: недостатньо ефективні форми організації виробництва та управління витратами; екстенсивна основа господарювання; висока собівартість виробленої продукції; зниження родючості, генетичного потенціалу сільськогосподарських культур і тварин.

Метою статті є узагальнення та систематизація теоретичних засад менеджменту ресурсозбереження.

Викладення основного матеріалу дослідження. Теоретичні погляди в різні періоди розвитку теорій ощадливого використання ресурсів переважно зумовлювалися їх дефіцитністю. А відповідно й організаційне забезпечення теорії ресурсозбереження здійснювалося в різних формах на різних історичних етапах, з-поміж яких можна умовно виокремити п'ять етапів.

Перший етап становлення ресурсозбереження пов'язують із науковою діяльністю німецького економіста Й. Тюнена (1783–1856 рр.), дослідження якого були спрямовані на виконання оптимізаційних завдань у сільському господарстві [1]. Він уперше окреслив новий

науковий підхід до виконання економічних завдань оптимізаційного типу. Отже, вперше проблематика ресурсозбереження виникла як реакція на проблеми збереження ресурсів землі, агрокліматичних і водних ресурсів та стосувалася аграрної сфери.

На другому етапі розвитку концепції ресурсозбереження базисом стала проблематика раціонального використання різномірних, переважно матеріальних, ресурсів у процесі виробництва продукції. Отже, ресурсозбереження визначалося переважно як економія і розглядалося на рівні суб'єктів господарювання. Основне завдання дотримання режиму економії полягало в тому, щоб забезпечити випуск додаткової продукції, не збільшуючи обсяг споживаних ресурсів. Виконання цього завдання розглядалось у різних напрямках економії, як-от: скорочення витрат, максимальне використання відходів виробництва, підвищення якості продукції, скорочення обсягів браку тощо [4].

Важливим аспектом розвитку цього етапу став розвиток ідей комплексності та єдності щодо реалізації ресурсозберігаючих заходів, що передбачало застосування не ізольованих заходів економії на підприємстві, а цілої системи заходів в їх взаємозв'язку, які втілюються відповідно до конкурсного плану. Результатом управління процесом ресурсозбереження з позицій комплексного підходу є зниження загальної суми витрат на виробництво продукції.

Третій етап розвитку ресурсозбереження характеризується інтенсифікацією використання матеріальних ресурсів, що пов'язано з масштабним розвитком виробництва, який зумовив пошук нових технологій раціонального використання ресурсного потенціалу підприємств із метою отримання ефекту економії та більшого прибутку. Зазначені завдання вчені [12] визначали як необхідність створення умов для задоволення зростаючих потреб народного господарства через підвищення ефективності використання ресурсів шляхом скорочення витрат, прискорення оборотності залучених у виробництво ресурсів, зниження витрат при використанні сучасних технологічних процесів, масштабного застосування новітніх методів організації управлінської праці та досягнень науково-технічного прогресу.

Інша група науковців [4] працювала над проблематикою раціонального споживання ресурсів. Власне на цьому етапі ресурсозбереження набувало рис, які характерні для нього на сучасному етапі.

Четвертий етап концептуального розуміння ресурсозбереження переважно характеризується безвідповідальним ставленням до ресурсів, особливо природних, як до джерела отримання найбільшої вигоди. Розвиток підприємницької діяльності зумовив формування жорсткого конкурентного середовища, що призвело до нехтування приватними підприємцями правил раціонального використання ресурсів, бережливого ставлення до природного середовища, екологізації виробництва, оскільки ринкове середовище створило такі умови, за яких приватний бізнес використовував будь-які методи для створення продукту за мінімальних витрат і продажу його за найнижчою ціною. Отже, цей етап, особливо на його початку, характеризується споживацьким ставленням до ресурсного потенціалу навколишнього середовища. Дослідження у сфері ресурсозбереження кінця 90-х мали суто теоретичний характер, оскільки в них проблеми економії матеріальних ресурсів були розглянуті з позиції формування нових ринкових умов відновлення вітчизняної економіки.

В кінці 90-х років XX століття у зв'язку із активізацією екологічної та природоохоронної діяльності у суб'єктів ринку виникає необхідність розв'язання проблем розвитку енергозберігаючих і ресурсоощадних технологій, формування екологічної самосвідомості, впровадження ідей маркетингу ресурсозбереження. Вищезазначене актуалізує необхідність розроблення теоретико-методологічного базису концепції маркетингу ресурсозбереження. Поєднуючи маркетинг і теорію ресурсозбереження, маркетинг ресурсозбереження створює науковий базис для розроблення заходів економії матеріальних ресурсів в умовах ринкової економіки. За цих умов в основу пізньої концепції ресурсозбереження четвертого етапу були покладені: теорія економного використання матеріальних ресурсів, методологія нормування витрат матеріальних ресурсів та оптимізація запасів.

П'ятий етап концептуального підходу до ресурсозбереження виник як виклик на стагнацію процесів раціонального використання ресурсів і природокористування, а відповідно і

загострення проблем екології на загальносвітовому рівні. Проблема використання ресурсів набуває глобального характеру, в основі якої лежить суперечність між безмежно зростаючими потребами людей та обмеженими можливостями нашої планети їх задовольнити. Науково-технічний прогрес прагне все більше розкривати можливості раціонального використання ресурсного потенціалу навколишнього середовища, проте вирішити корінне протиріччя між людиною і беззахисною перед нею природою, частиною якої вона є, не може. У зв'язку з цим в економіці першорядного значення набуває проблема ефективного використання ресурсів, яка також формулюється як проблема економії ресурсів, проблема ресурсозбереження [2].

Тому п'ятий етап розвитку концепції ресурсозбереження спрямований на розв'язання світових проблем, пов'язаних з екологією, охороною природного середовища, раціонального та ощадливого використання ресурсів, передусім природних.

Важливим аспектом ресурсозбереження, управління ним є дослідження категоріального апарату. Категорія «ресурси» зустрічається в різних галузях знань і життя людини. Відомі американські вчені К. Макконнелл і Ст. Брю економічними ресурсами вважають землю, працю, капітал і підприємницьку спроможність. Ресурси, за Харінгтоном, – це джерело допомоги або підтримки і наявні засоби [6].

Найпоширеніші визначення поняття «ресурси» як загальної категорії зустрічаються у зарубіжних і вітчизняних словниках відомих учених. У широкому сенсі ресурси визначаються як можливості, запаси, кошти, які наявні та можуть бути використані в разі необхідності [5].

Розгляд етимології зазначеного поняття дозволяє виявити особливу його змістову грань. Слово «ресурс» запозичене із французької мови і має латинське коріння (фр. «ressource» – допоміжний засіб; старофр. «resoudre» – підніматися; лат. «Resurgere» – розпрямлятися, підніматися [5]), отже, за змістом ресурси тісно пов'язані із процесом відновлення («re» – знову, «soudre» – виникати, сходити). Очевидно, що мова в цьому разі йде не про відновлення власне ресурсів, а про їх здатність сприяти розвитку (відновленню, зростанню) соціально-економічної системи, яка цими ресурсами володіє.

Наприклад, О. Мельничук визначає ресурси як матеріальні засоби, запаси, певні цінності, кошти, що їх у разі потреби можна використати [3]. Аналогічних поглядів дотримуються А. Прохоров та А. Азриліян [8].

У «Великій енциклопедії» поняття «ресурси» визначене через сукупність існуючих наразі засобів та джерел отримання цих засобів, спрямованих на використання з метою досягнення попередньо визначених і непередбачуваних цілей та виконання завдань у режимі звичайних, оптимальних, екстремальних умов [2].

В «Економічному енциклопедичному словнику» за редакцією С. Мочерного категорію «ресурси» витлумачено як основні елементи виробничого потенціалу, що є у розпорядженні певної системи і можуть бути використані для досягнення окремих цілей економічного та соціального розвитку [5].

А. Філіпенко пропонує розглядати ресурси в масштабі світової та національної економік та характеризує їх як елемент виробничого потенціалу, що належить окремій країні чи світовому господарству загалом, який використовується для соціального, економічного, науково-технічного розвитку [1].

Т. Гладир характеризує ресурси як сукупність матеріально-технічних, природних, фінансових, трудових, інформаційних можливостей, які застосовуються як базис для створення товарів, послуг, інших цінностей [4].

Дж. Блек зазначає, що ресурси – це все те, що забезпечує здійснення економічної діяльності та сприяє економічному розвитку, а саме: людські ресурси, природні ресурси, товари виробничого призначення, засоби виробництва [2].

Крім того, ресурси характеризуються як суспільно-економічна категорія. Тому науковці більш пізнього періоду – Н. Верхоглядова та О. Письменна – ресурси визначають як сукупність елементів, які можуть бути залучені в процес праці з метою виробництва споживчих вартостей, а також використані людиною для забезпечення її життєдіяльності [3].

Л. Огорокова розглядає ресурси на макрорівні, переважно на рівні підприємства, та визначає цю категорію як сукупність джерел, засобів, запасів, предметів праці, які знаходяться на підприємстві, і можуть бути мобілізовані та використані для досягнення цілей [1].

Схожою є думка В. Коноплицького, який характеризує досліджувану категорію як усі можливі засоби, джерела чого-небудь, можливості, запаси, зокрема природні, технологічні, інтелектуальні, які можуть бути використані в господарській діяльності підприємства [8].

С. Гончаров розкриває категорію як природні, трудові, матеріальні, сировинні, фінансові цінності, які потенційно можуть бути використані за необхідності у процесі виробництва продукції, надання послуги, з метою одержання додаткової вартості [1].

Дещо інший підхід використовує А. Предеїн і розглядає ресурси як джерело забезпечення всіх виробничих та управлінських процесів на підприємстві. Крім того, науковець розподіляє ресурси залежно від рівня управління, на якому вони використовуються, на операційні, тактичні та стратегічні [5].

Т. Шталь зазначає, що ресурси підприємства – це лише основні фактори виробництва, які переважно представлені сукупністю матеріальних і виконавчих трудових ресурсів, що комплексно використовуються в процесі виробництва товарів і послуг [8].

Загалом наведені визначення поняття «ресурси» можна позиціонувати в межах чотирьох основних підходів (рис. 1).

Рис. 1. Основні підходи до визначення економічної сутності ресурсів підприємства
[узагальнено на основі 2; 3]

Переважає більшість науковців визначають ресурси як різні цінності, які в разі потреби можуть бути використані в процесі створення цінностей вищого порядку (продукт, послуга) із метою задоволення потреб споживачів.

Із розвитком науково-технічного прогресу відбулась еволюція поглядів науковців на види ресурсів, які використовує підприємство в процесі здійснення господарської діяльності. Більшість науковців виокремлює такі основні види ресурсів: природні, матеріальні, трудові (людські, кадрові), фінансові, інформаційні, часові, інтелектуальні, технологічні, просторові, структурно-організаційні [6].

Отже, погляди науковців на поділ ресурсів підприємства суттєво різняться, проте, враховуючи різноспрямованість класифікацій та особливості типізації ресурсів, ми пропонуємо як основні види ресурсів підприємства визначити такі: природні, матеріальні, нематеріальні, фінансові, людські, інформаційні, часові та структурно-організаційні (рис. 2).

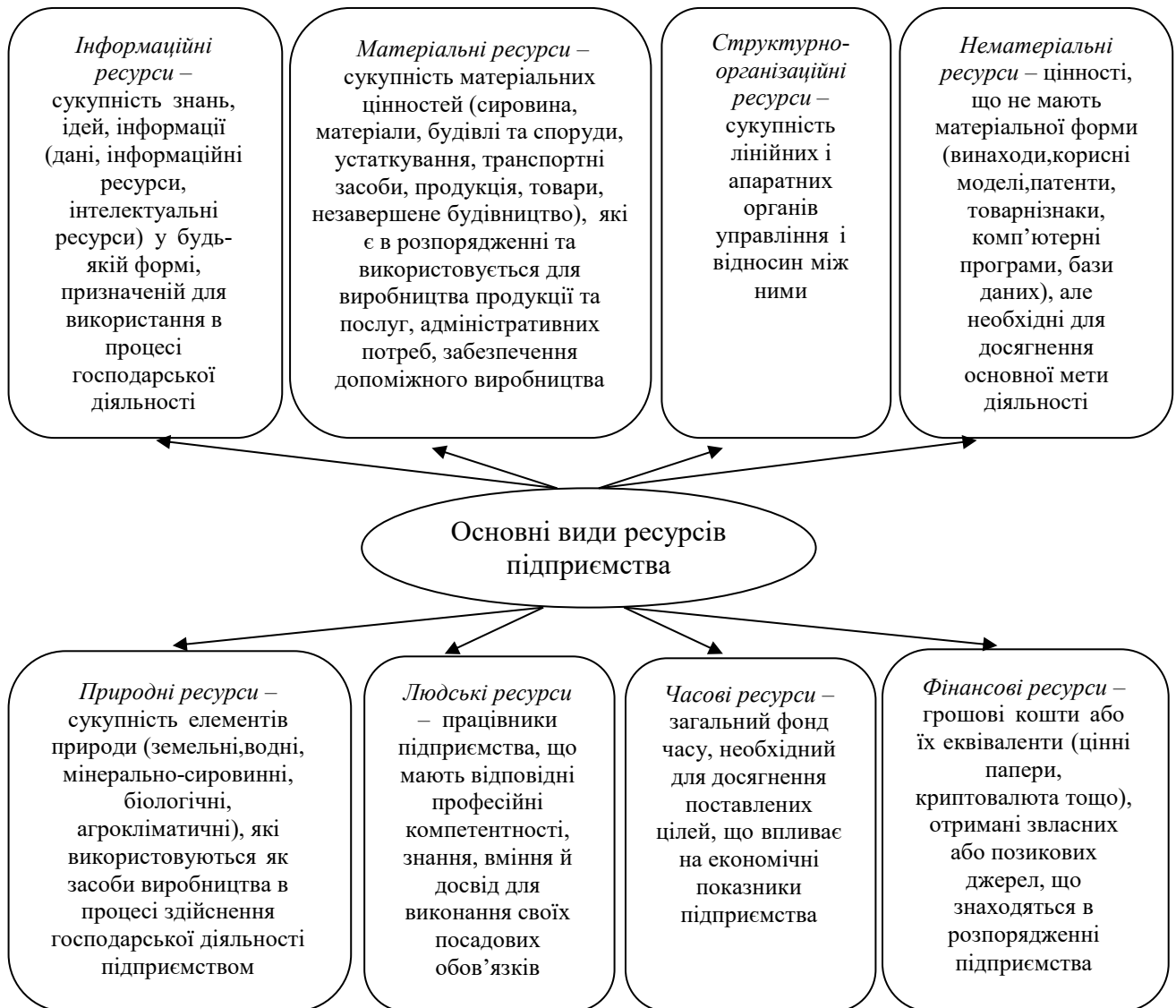

Рис. 2. Основні види ресурсів підприємства
[узагальнено на основі 5; 6]

Зазначена класифікація запропонована, щоб враховувати особливості та відмінні характеристики видів ресурсів, і водночас більше не переобтяжувати детальний поділ ресурсів, оскільки, наприклад, інтелектуальні ресурси є похідними від трудових і нематеріальних ресурсів, а технічні і технологічні – матеріальних і нематеріальних (табл. 2).

Отже, запропонована класифікація, визначає найбільш суттєві види ресурсів і охоплює всю їх різноманітність, з іншого – не обтяжує «зайвими» видами та типами ресурсів, які є похідними від інших ресурсів або від об'єднання декількох видів ресурсів.

На основі запропонованої класифікації, зазначені види ресурсів можна визначити як виробничі ресурси.

Отже, виробничі ресурси підприємства – це сукупність ресурсів, завдяки яким підприємство отримує фінансові результати в процесі розширеного відтворення, трансформації та акумуляції в інші види ресурсів з метою досягнення економічного ефекту.

Таблиця 2

**Класифікаційні ознаки типізації виробничих ресурсів підприємства
[узагальнено на основі 7, 10]**

Класифікаційна ознака	Виробничо-економічне призначення	Види ресурсів
За фізичним змістом		Матеріальні, нематеріальні, трудові
За вичерпністю		Вичерпні, невичерпні
За доступністю		Доступні, недоступні, резервні
За рівнем вивченості		Прогнозні, виявлені, вивчені
За характером використання		Одноцільового використання, багатоцільового використання
За залученням до господарського обігу		Дійсні (реальні), можливі (потенційні)
За видами ресурсів		Природні, матеріальні, трудові, фінансові, нематеріальні, інформаційні, часові, структурно-організаційні
За походженням	Виготовлені власним способом	нематеріальні, матеріальні
	отримані за реалізацію продукції	фінансові, матеріальні
	Інвестовані	Фінансові
	природного походження	Природні
	Придбані	матеріальні, фінансові, нематеріальні
	Залучені	матеріальні, нематеріальні, трудові, фінансові
За видами власності	Власні	матеріальні, нематеріальні, фінансові, трудові, структурно-організаційні, природні,
	Позикові	матеріальні, нематеріальні, фінансові, трудові,
Щодо використання в процесі виробництва	беруть участь	матеріальні, нематеріальні, структурно-трудова, організаційні, природні
	не беруть участь	Фінансові
За терміновістю залучення	Короткострокові	матеріальні, нематеріальні, фінансові, трудові
	Середньострокові	природні, матеріальні, нематеріальні, кадрові, трудові, фінансові
	Довгострокові	природні, матеріальні, нематеріальні, кадрові, трудові, фінансові, структурно-організаційні
За групами джерел залучення	Внутрішні	природні, матеріальні, трудові, фінансові, структурно-організаційні
	Зовнішні	природні, матеріальні, нематеріальні, трудові, фінансові
За натурально-речовою формою залучення	грошова форма	Фінансові
	фінансова форма	Фінансові
	матеріальна форма	матеріальні, природні
	нематеріальна форма	Нематеріальні

Дані складеної класифікації уможливають подальший аналіз виробничих ресурсів і їх впливу на процеси виробництва й ефективність функціонування підприємства. Виробничі ресурси підприємства залежно від їх походження можуть поділятися на різні групи й типи: за натурально-речовою формою залучення, терміновістю залучення, використанням у процесі виробництва, доступністю, характером використання та за іншими характеристиками.

Одним із найважливіших завдань, що стоять перед керівництвом сучасних підприємств, є вибір функцій, методів, принципів, інструментів, за допомогою яких здійснюватиметься управління ресурсозбереженням.

Висновки. За результатами дослідження розвинуто організаційне забезпечення теорії ресурсозбереження, що здійснювалося в різних формах на різних історичних етапах, з-поміж яких можна умовно виокремити п'ять етапів. Перший етап, становлення ресурсозбереження, пов'язують із дослідженнями, спрямованими на виконання оптимізаційних завдань у сільському господарстві (збереження ресурсів землі, агрокліматичних і водних ресурсів та стосувалася аграрної сфери), що дало змогу окреслити новий науковий підхід до виконання економічних завдань оптимізаційного типу. На другому етапі розвитку концепції ресурсозбереження базисом стала проблематика раціонального використання різномірних, переважно матеріальних, ресурсів у процесі виробництва продукції. Третій етап розвитку ресурсозбереження характеризується інтенсифікацією використання матеріальних ресурсів, що пов'язано з масштабним розвитком виробництва, який зумовив пошук нових технологій раціонального використання ресурсного потенціалу підприємств із метою отримання ефекту економії та максимізації прибутку. Четвертий етап концептуального розуміння ресурсозбереження переважно характеризується безвідповідальним ставленням до ресурсів, особливо природних, як до джерела отримання найбільшої вигоди. П'ятий етап розвитку концепції ресурсозбереження спрямований на розв'язання світових проблем, пов'язаних з екологією, охороною природного середовища, раціонального та ощадливого використання ресурсів, насамперед природних.

Враховуючи різноспрямованість класифікацій та особливості типізації ресурсів, запропоновано як основні види ресурсів підприємства визначити наступні: природні, матеріальні, нематеріальні, фінансові, людські, інформаційні, часові та структурно-організаційні. Зазначена класифікація враховує особливості та відмінні характеристики видів ресурсів, і при цьому не переобтяжує детальний поділ ресурсів.

Список використаних джерел

1. Гнатенко І. А. Феномен інноваційного підприємництва в національній економіці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Випуск 23. Ч. 1. С. 61–64.
2. Гнатенко І. А. Фундаментальні умови державного регулювання та підтримки інноваційного підприємництва. *Проблеми системного підходу в економіці: Збірник наукових праць*. 2019. Випуск 4 (72). Ч. 1. С. 37–43.
3. Перебийніс В. І., Федірець О. В. Енергетичний фактор забезпечення конкурентоспроможності продукції: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2012. 190 с.
4. Hnatenko I., Petryk O., Semenov A., Samiilenko A., Rubezhanska V., Patsarniuk O. Conceptual model for assessing the investment attractiveness of innovative projects of industrial enterprises. *Accounting*. 2020. № 6 (7). P. 1345–1350.
5. Fedirets O. V., Kalinichenko O. V. Formation of agricultural enterprise energy saving mechanism. *Modern Economics*, № 9. 2018. С. 153–159.
6. Gryshko V., Zos-Kior M., Zerniuk O. Integrating the BSC and KPI systems for improving the efficiency of logistic strategy implementation in construction companies. *International Journal of Engineering & Technology*. Vol 7, № 3.2 (2018). Special Issue 2. P. 131–134.
7. Lopushinska O. Conceptual foundations of resource conservation under modern conditions. *Theory and practice of social, economic and technological changes* : collective monograph / in edition I. Markina. Nemoros, Prague, 2018. P. 66–73.
8. Modeling of foreign direct investment impact on economic growth in a free market / I. Hnatenko, O. Samborskyi, O. Isai, O. Parkhomenko, V. Rubezhanska, O. Yershova. *Accounting*. 2020. № 6 (5). P. 705–712.
9. Markina I., Fedirets O., Sazonova T., Kovalenko M., Ostashova V. Formation of Energy Efficient Strategy of Enterprise Management. *Journal of Entrepreneurship Education*. 2018. Volume 21, Special Issue 2. URL: <https://www.abacademies.org/journals/journal-of-entrepreneurship-education-inpress.html> (дата звернення: 23.11.2020).
10. Paschenko P., Tyshchenko V., Ovcharenko I. Economic security management of educational institutions based on energy efficiency. *Security of the XXI century: national and geopolitical aspects*. Issue 2: collective monograph / in edition I. Markina. Prague. Nemoros s.r.o. 2020. Czech Republic. P. 281–287.
11. Samoilyk I., Zos-Kior M., Illin V., Illina O. The globalization trends of the agrarian sector development. *Advances in Economics, Business and Management Research*, volume 95. Proceedings of the 6th

International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019). P. 6–9.

12. Zos–Kior M., Paschenko P. Development of budgetary organizations in the sphere of management energy technology. Management of the 21st century: globalization challenges. Issue 3: collective monograph / in edition I. Markina. Prague. Nemoros s.r.o. 2020. Czech Republic. P. 96–100.

References

1. Hnatenko I. A. (2019). The phenomenon of innovative entrepreneurship in the national economy. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series "International Economic Relations and the World Economy"*. Issue 23. Part 1.

2. Hnatenko I. A. (2019) Fundamental conditions of state regulation and support of innovative entrepreneurship. *Problems of the system approach in economy*. Issue 4 (72). Part 1.

3. Perebyinis V. I., Fedirets O. V. (2012) Energy factor of product competitiveness: monograph. Poltava: PUET. (in Ukr.).

4. Hnatenko I., Petryk O., Semenov A., Samiilenko A., Rubezhanska V., Patsarniuk O.. (2020). Conceptual model for assessing the investment attractiveness of innovative projects of industrial enterprises. *Accounting*. № 6 (7).

5. Fedirets O. V., Kalinichenko O. V. (2018) Formation of agricultural enterprise energy saving mechanism. *Modern Economics*. № 9.

6. Gryshko V., Zos–Kior M., Zerniuk O. (2018) Integrating the BSC and KPI systems for improving the efficiency of logistic strategy implementation in construction companies. *International Journal of Engineering & Technology*. Vol 7, № 3.2 Special Issue 2.

7. Hnatenko I., Samborskyi O., Isai O., Parkhomenko O., Rubezhanska V., Yershova O. (2020). Modeling of foreign direct investment impact on economic growth in a free market. *Accounting*. № 6 (5).

8. Lopushinska O. (2018) Conceptual foundations of resource conservation under modern conditions. *Theory and practice of social, economic and technological changes* : collective monograph / in edition I. Markina. Prague. Nemoros s.r.o. Czech Republic.

9. Markina I., Fedirets O., Sazonova T., Kovalenko M., Ostashova V. (2018). Formation of Energy Efficient Strategy of Enterprise Management. *Journal of Entrepreneurship Education*. Volume 21, Special Issue 2. ULR: <https://www.abacademies.org/journals/journal-of-entrepreneurship-education-inpress.html>.

10. Paschenko P., Tyshchenko V., Ovcharenko I. (2020). Economic security management of educational institutions based on energy efficiency. *Security of the XXI century: national and geopolitical aspects*. Issue 2: collective monograph / in edition I. Markina. Prague. Nemoros s.r.o. Czech Republic.

11. Samoilik I., Zos–Kior M., Illin V., Illina O. (2019). The globalization trends of the agrarian sector development. *Advances in Economics, Business and Management Research*, vol. 95. Proceedings of the 6th International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019).

12. Zos–Kior M., Paschenko P. (2020). Development of budgetary organizations in the sphere of management energy technology. Management of the 21st century: globalization challenges. Issue 3: collective monograph / in edition I. Markina. Prague. Nemoros s.r.o. Czech Republic.

SNITKO Yelyzaveta

PhD (Economics), Associate Professor,
Lugansk National Taras Shevchenko University,
Ukraine, Starobilsk

ZAVHORODNIA Yevheniia

PhD (Economics),
Lugansk National Taras Shevchenko University,
Ukraine, Starobilsk

VDOVENKO Nataliia

Dr. Sc., Professor, National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

LOPUSHYNSKA Olena

Assistant,
Poltava State Agrarian Academy,
Ukraine, Poltava

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF RESOURCE SAVING MANAGEMENT

Introduction. The emergence of scientific achievements in terms of saving various resources, especially material, resource conservation programs, diversity of research on this issue, a wide range of areas and areas of

resource conservation and energy saving require systematization of scientific knowledge, specification and continuous improvement of categorical management. potential at the micro and macro level, which justifies the feasibility of developing new approaches to resource management and resource-saving development.

Purpose. The purpose of the article is generalization of theoretical bases of resource saving management.

Results. Theoretical views and organizational support of the theory of resource conservation are generalized. The categorical apparatus of resource saving is investigated. Resources are considered depending on the level of management at which they are used (operational, tactical and strategic). It is proved that the definition of "resources" can be positioned within four main approaches: an integrated approach (stocks, values, opportunities and sources of their formation); production approach (basic elements of production potential); structural approach (set of material, financial, energy, technical means and labor); property approach (assets, ie property in its tangible and intangible forms). The own definition of resources as different values which in case of need can be used in the course of creation of values of the highest order (product, service) for the purpose of satisfaction of needs of consumers is presented.

Originality. Taking into account the diversity of classifications and features of resource typing, it is proposed to define the following as the main types of enterprise resources: natural, tangible, intangible, financial, human, informational, temporal and structural-organizational. This classification is proposed to take into account the characteristics and distinctive characteristics of resources, and at the same time no longer overload the detailed division of resources, because, for example, intellectual resources are derived from labor and intangible resources, and technical and technological - from tangible and intangible resources. Thus, the proposed classification, on the one hand, identifies the most significant types of resources and covers all their diversity, on the other - does not burden the "extra" types and types of resources that are derived from other resources or from combining several types of resources. Based on the proposed classification, these types of resources can be defined as production resources. Thus, the production resources of the enterprise - is a set of resources through which the company receives financial results in the process of expanded reproduction, transformation and accumulation in other types of resources in order to achieve economic effect.

Conclusion. These classifications allow further analysis of production resources and their impact on production processes and the efficiency of the enterprise. the classification features of typification of production resources of the enterprise are defined. It is substantiated that the production resources of the enterprise depending on their origin can be divided into different groups and types: by natural form of involvement, urgency of involvement, use in the production process, availability, nature of use and other characteristics. One of the most important tasks facing the management of modern enterprises is the choice of functions, methods, principles, tools with which to manage resource conservation.

Keywords: management, resources, economical use of resources, resource conservation, classification.

Одержано редакцією: 21.01.2021
Прийнято до публікації: 04.04.2021